

بررسی ارزش‌های رمزنگاری شده از نگاه قواعد فقه امامیه

مجید بیاتی^۱، حسن تقویان پور^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علوم قضایی و طلبه سطح سه، حوزه علمیه خراسان رضوی

۲- کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی و طلبه سطح سه، حوزه علمیه

خراسان رضوی

majid.bayati0071@gmail.com

خلاصه

موضوع استفاده از پول‌های مجازی، به ویژه «بیت کوین» چند سالی است که در فضای رسانه‌ای کشور مطرح شده و استفاده از آن دارای موافقان و مخالفانی است، تا جایی که سال گذشته برخی مسئولان ارشد اقتصادی کشور از جمله رئیس کل بانک مرکزی و رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار، بیت کوین را فاقد وجهت قانونی معرفی کردند. در توضیح مفهوم این پول مجازی نیز باید گفت که بیت کوین، یک ارز رمزگذاری شده است که کارکردی مشابه پول بدون پشتوانه دارد اما پول دارای یک جایگاه حقوقی است و باید دولت‌ها و بانک مرکزی هر کشوری، این جایگاه حقوقی را بپذیرند تا معامله بیت کوین نیز جنبه قانونی پیدا کند اما تاکنون هیچ کشوری در دنیا، ابزار بیت کوین را به عنوان یک پول برای استفاده در معاملات و داد و ستدهای افراد به رسمیت نشناخته است اما برخی کشورها، آن را به عنوان کالا قبول دارند؛ در نتیجه همچنان موانعی جدی برای توسعه آن وجود دارد. از سوی دیگر با توجه به مسلمان بودن مردم ایران و تأکید قانون اساسی بر ضرورت شرعی بودن تمام معاملات، بررسی ابعاد شرعی معامله با پول‌های مجازی نیز دارای اهمیت است. در مقاله‌ی پیش رو ضمن بررسی فقهی این رمزارزها، از دو دیدگاه فقه فردی و حکومتی این پدیده را مورد تحلیل قرار خواهیم داد.

کلمات کلیدی: پول مجازی، بیت کوین، فقه فردی، فقه حکومتی

مقدمه

بخش عمده پول‌های کنونی را بدهی‌های بانکی تشکیل می‌دهند که از موجودی حساب‌های بانکی مردم پدید می‌آید. کنترل و حسابرسی این بدهی‌ها توسط بانک و به صورت متمرکز انجام می‌گیرد. بانک در این سیستم نقش واسطه‌ای را دارد که هر تراکنشی باید از مسیر آن انجام گیرد. بیت کوین و سایر رمزارزها بر این مبنا شکل گرفتند که راهی را برای نقل و انتقال بدون واسطه و غیر متمرکز پول در فضای مجازی ایجاد کنند.

بنابراین دو عنصر «غیر متمرکز بودن حسابرسی» و «نقل و انتقالات بدون حضور یک نهاد واسطه‌ای» دو ویژگی مهم رمزارزهاست که آنها را از سیستم‌های مرسوم در نظام بانکی متمایز می‌کند. به همین منظور ساختار شبکه‌ای ویژه‌ای شکل گرفته که هر کسی می‌تواند به عنوان «حسابرس» در این سیستم تراکنش‌ها را ثبت کند.

بستری که این امکان را فراهم می‌آورد، بستر بلاک چین (زنجیره بلوکی) است. البته سیستم زنجیره بلوکی یک تکنولوژی در عرصه ثبت اطلاعات است که فقط منحصر به رمزارزها نیست و می‌توان از این ساختار برای ثبت اطلاعات با امنیت بسیار بالا در سایر حوزه‌ها نیز استفاده کرد. استخراج ارزهای مجازی به ویژه بیت کوین برای مدت‌ها در ایران ممنوع بوده اما احتمال قانونی شدن آن بر اساس مصوبه اخیر دولت و بانک مرکزی وجود دارد. استخراج و مبادله ارزهای دیجیتال در ایران تاکنون به دلایل امنیتی و همچنین مسائل شرعی مرتبط با آن ممنوع بوده و سال گذشته نیز هم بانک مرکزی و هم سازمان بورس و اوراق بهادار درباره این موضوع هشدارهای لازم را دادند و مبادله با آن را ممنوع اعلام کردند. از سوی دیگر با توجه به کارایی مهمی که ارزهای دیجیتال در جهان امروز دارد، لازم است که مسائل شرعی و امنیتی مرتبط با آن را برطرف کنیم و پا به پای جهان مدرن در زمینه توسعه اقتصادی گام برداریم. در حال حاضر بیت کوین، اتریوم، ایکس آر پی، بیت کوین کش و لیت کوین در صدر جدول ارزهای مجازی جهان قرار دارند. امروزه بیش از ۷۰۰ ارز دیجیتال مختلف وجود دارد اما بیت کوین هنوز هم در این صنعت به عنوان رهبر باقی مانده است. در ماه آوریل سال جاری بیت کوین ۲۰۰ درصد نوسان را تجربه کرد. از دسامبر ۲۰۱۷، بیت کوین که در عرش بود به دلیل افزایش کارمزدها و کندی شدید شبکه آرام آرام در شیب نزولی افتاد و از حدود ۲۰ هزار دلار در طی مدت ۴ ماه تا حدود ۶ هزار دلار سقوط کرد. در حالی که بازدهی دلار در یک سال گذشته در ایران، ۱۱ درصد بود این رقم برای برخی از ارزهای دیجیتالی مانند بیت کوین تا ۶۱ درصد هم رسید.

شرایط حلال بودن یک معامله

بررسی روند رشد این ارز دیجیتالی نشان می‌دهد به دلایلی که کاملاً واضح و روشن نیست و اصطلاحاً دست‌های پشت پرده آن شناخته شده نیست، گاه در یک زمان خاص به بیش از چند هزار برابر رشد کرده (اواخر سال ۲۰۱۶ تا اوایل ۲۰۱۷ که به بیش از ۴۰۰۰ برابر رشد قیمت رسید) و همین امر سبب شده تا ابهامات زیادی برای این گونه ارزها وجود داشته باشد.

با عنایت به مقدمه‌ای که بیان شد، درباره حکم شرعی استفاده از این ارزهای دیجیتالی باید گفت: از نظر شرعی برای حلال بودن یک معامله، شرایطی بیان شده است که تکلیف انجام یا عدم انجام آن معامله به حسب این شرایط متفاوت می‌شود.

شرع مقدس اسلام، برای یک معامله صحیح:

- مالیت داشتن مورد معامله
  - مشخص بودن ارزش آن
  - مشخص بودن ثمن و مثن
  - نداشتن ابهام در جوانب معامله
  - محرز بودن طرفین معامله به عنوان اشخاص حقیقی یا حقوقی
  - قابلیت تحقق اختیارات بیع و روشن بودن شروط طرفین نسبت به آنها
  - نداشتن ضرر غرر و ... را جزء شرایط یک معامله صحیح شرعی بیان نموده است.
- حال سؤال این است که آیا این شرایط در خرید و فروش ارز دیجیتال هم قابلیت تحقق و اجرا دارند یا خیر؟

تعریف مال

قبل از ورود به تعریف مال تذکر چند نکته می‌تواند مفید واقع شود؛

۱- مال که در برخی از ادله موضوع حکم شرعی است، مانند «لایحل مال امرء مسلم الا بطیب نفسه» یعنی مال مرد مسلمان جز با رضایت و طیب نفس وی برای دیگری حلال نیست» به همان معنای عرفی و لغوی موضوع حکم شرعی واقع شده است و اصطلاح خاصی درباره آن از نظر شرعی وجود ندارد، جز این که مالیت و احترام برخی از اموال از بین برده شده است، مانند مشروبات الکلی و آلات قمار و بت و نظایر آنها، بنابراین اینها از نظر شرع مال نیستند.

۲- مفهومی که در عصر حاضر از «مال» در میان مردم وجود دارد همان ملاک است و ما نیازی به بررسی معنای مال در زمان صدور احکام شرعی نداریم چون اصل در لغت، همسانی و هماهنگی بین حال و گذشته است مگر این که عکس آن ثابت شود؛ و تعریف مال به جهت مشخص نمودن چهارچوب و حدود آن است تا از موارد مورد شبهه مانند بیت کوین شبهه‌زدایی شود.

پس از این دو مقدمه باید گفت درباره تعریف مال تعاریف گوناگونی آمده است. از مجموع سخنان لغویون و فقها در این زمینه به دست می‌آید که مال چیزی است که دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱- مال چیزی است که منفعت داشته باشد که برخی به جای این ویژگی، با ویژگی «مردم به آن رغبت داشته باشند» تعبیر نموده‌اند که به نظر می‌رسد تعبیر دوم دقیقتر است و شمول بیشتری دارد چون شامل مواردی که مردم برای به دست آوردنش میل دارند ولی هنوز فایده عقلایی برای آن تصور نمی‌شود، نیز می‌شود و به نظر ما همین درست است چون با فرض صدق مال بر چیزی نمی‌شود به ادعای نداشتن منفعت عقلاییه، مالیت آن را نفی کرد و معامله بر آن را باطل دانست.

۲- ویژگی دیگر که از تعابیر مختلف فقها به دست می‌آید این است که مال چیزی است که قابلیت اختصاص را داشته باشد، پس سنگی که در اعماق غیر قابل دسترس زمین یا کرات دور وجود دارد هر چند ارزشمند باشد مال نیست.

۳- ویژگی سومی که باز از تعاریف فقها می‌توان به دست آورد این است که مال باید کمیایی نسبی داشته باشد والا اگر مثل جرعه‌ای آب در کنار نهر یا هوای معمولی در بیابان فراوان باشد هر چند منفعت دارد ولی مال نیست. این ویژگی را می‌توان از تعبیر چیزی که در مقابل آن بها می‌پردازند، فهمید.

۴- از نظر شرعی مال یک قید دیگری نیز دارد و آن این که همه منافع یا منافع عمده آن مورد نهی قرار نگرفته باشد مثل مشروبات الکلی یا آلات قمار و مانند آن که منافع آنها مورد نهی واقع شده است. پس این قبیل اشیاء شرعاً مال محسوب نمی‌شود.

ولی این قید که مال چیزی است که با کار به دست بیاید چنان که در تعریف مرحوم ابروانی آمده، صحیح نیست چون در برخی موارد مال، بدون کار هم به دست می‌آید؛ مانند ارث و مانند آن.

بر پایه آنچه در بالا توضیح داده شد، بیت کوین هر چند پول نباشد ولی مال و دارایی است؛ چرا که همه ویژگی‌های مال در آن وجود دارد، مورد رغبت است، کمیایی نسبی دارد و قابلیت اقتناء در او هست و نهی و یزهای هم درباره آن در شرع وارد نشده است. البته اگر در مال بودن چیزی منفعت داشتن را لازم بدانیم چنان که از ظاهر سخن علامه حلی و برخی حقوق دانان استفاده می‌شود مال و کالا بودن بیت کوین قبل از این که ابزار دادوستد بشود یعنی پول بر آن صدق کند، محل اشکال خواهد بود. چون برای بیت کوین منفعتی عقلانی غیر از ابزار دادوستد قرار گرفتن متصور نیست؛ بنابراین مال بودن بیت کوین به یکی از این دو امر وابسته است:

۱- این که در مال بودن یک چیزی مورد رغبت بودن را کافی بدانیم چنان که این معنی از اکثر تعابیر فقها در این باره بر می‌آید.

۲- این که بیت کوین به عنوان ابزار دادوستد پذیرفته شود یعنی نقش پول را ایفا کند. در این صورت قطعاً منفعت عقلایی پیدا می‌کند و تعریف مال بر آن صدق می‌کند.

خلاصه این که با توجه به واقعیت موجود درباره بیت کوین و این که مورد رغبت عقلا است و تا اندازه‌ای به عنوان یکی از وسایل دادوستد تلقی می‌شود بی‌گمان بیت کوین «مال» و «کالا» است.

قانونی در مورد جایز بودن ارزشهای دیجیتال وجود ندارد

موضوع مالیت داشتن یکی از اصلی ترین مباحث این حوزه است چرا که هنوز هیچ معادل رسمی و تایید شده به عنوان پشتوانه این گونه ارزشها تعیین نشده است و یکی از دلایل عمده نوع نوساناتی که اشاره شد، فاقد پشتوانه بودن آن است لذا در مدت کوتاهی چند هزار برابر، ارزش ظاهری پیدا می کند در حالی که اگر پشتوانه مشخص می داشت این اتفاق غیرمنطقی رخ نمی داد.

نکته بعدی در نگاه شرعی، چگونگی نگرش قانون به موضوع است چراکه با عنایت به شرعی بودن قوانین کشور عزیزمان ایران اسلامی، تخلف از قوانین از نظر شرع جایز نیست و در این خصوص هم نه تنها قانونی مبنی بر جایز بودن آن نداریم بلکه صراحت قانونی در ممنوعیت آن ابلاغ شده اگرچه انجام آن هم تا زمانی که شاکی خصوصی نداشته باشد به عنوان جرم اعلام نشده است و مجازاتی در پی ندارد.

خطراتی که استفاده از ارزشهای مجازی برای اقتصاد کشورها در پی دارد

علاوه بر این ها خروج ارز از کشورها با مبادلات دیجیتالی تأیید نشده مثل بیت کوین که سبب ایراد خسارت به اقتصاد کشورها و واریز غالب سود حاصله به حساب پدیدآورندگان این ارزشها شده و در واقع خطری جدی در ایجاد نابسامانی های اقتصادی است شبیه آنچه امروزه در کشوری مثل ونزوئلا رخ داد و مردم به گمان پناه بردن به ارز دیجیتالی برای حفظ سرمایه هایشان، ضرر جبران ناپذیری به اقتصاد کشورشان زدند و تورم بیش از ۵۰۰ درصد را به وجود آوردند.

از تمام این ها گذشته، موضوع استخراج بیت کوین هم یکی از مباحث عمده ایجاد ابهام درباره آن است که نه تنها مبنا و عدد منطقی ندارد بلکه انتهای مشخصی هم نداشته و تمام آنچه بیان می شود توافقات بنیان گذاران عرصه این گونه ارزشهاست که بازهم سود خرید و فروش آن را به جیب می زنند و عده زیادی را سرگرم بازار داغی می کنند که خود به وجود آورده اند و از منافع آن بیشترین سود را به دست می آورند.

ضرورت توجه به فتوای مراجع تقلید در مورد پول های دیجیتال

فتوای برخی از مراجع عظام تقلید که دال بر جایز نبودن و گاه حرمت این معاملات است، تکلیف شرعی را در خصوص این خرید و فروش های الکترونیکی روشن می سازد. شایسته است تا زمانی که تکلیف ابهامات پیش گفته روشن نشده و فتوای صریح فقهی مبنی بر صحت آن صادر نشده است و قانون هم مجوز آن را نداده است، از انجام آن خودداری نمایند و مال خود را با حرام آمیخته نسازند چرا که از اثرات وضعی این درآمد غیرشرعی نیز مصون نخواهند ماند.

حاشیه های رمز ارزی

مردم سبیری از دستگاه های استخراج بیت کوین برای گرم کردن خانه خود استفاده می کنند! یک خانه معمولی با ۱۰۰ متر فضا در ایرکوتسک، نیازمند یک رادیاتور ۱۰ کیلوواتی است. هزینه قبض برق اهالی در زمستان های این منطقه نیز چند صد دلار در ماه بالغ می شود. این در حالی است که شش یا هشت عدد از چیپ های ویژه، همین کار را انجام می دهند، به علاوه اینکه برای صاحب خانه درآمدزایی نیز دارند. که اگر شخصی مبلغ هزار دلار را در سال ۲۰۱۳ در بیت کوین سرمایه گذاری می کرد، دارایی او امروز به میزان ۴۰۰ هزار دلار ارزش داشت. تیم دراپر سرمایه گذار شناخته شده ارزشهای دیجیتال پیش بینی کرده است که قیمت بیت کوین در ۴ سال آینده به ۲۵۰،۰۰۰ دلار خواهد رسید. در تابستان سال گذشته معامله کردن ارزشهای مجازی غیر قانونی اعلام شد. بعد از ممنوعیت معامله ارزشهای رمزنگاری شده از جمله بیت کوین در ایران حجم معاملات بیت کوین از ۱۰۰۰ به ۳۰۰ بیت کوین کاهش یافت.

آیا می‌توان بیت کوین را با خودپرداز به دلار تبدیل کرد

بعد از رشد و توسعه بیت کوین در سراسر جهان، کم کم نوبت خودپردازها رسید. آمریکا این جا هم پیش قدم شد تا جایی که امروز بیشترین خودپردازها بیت کوین در ایالات متحده آمریکا وجود دارد؛ در این کشور ۲۱۳۴ دستگاه خودپرداز بیت کوین نصب شده است. بعد از آمریکا بیشترین خودپردازهای بیت کوین جهان در کانادا جای گرفته است. این کشور ۶۰۶ دستگاه را در نقاط مختلف تعبیه کرده است. بریتانیا با ۱۶۹ دستگاه در جایگاه بعدی ایستاده و اتریش با ۱۴۶ و روسیه با ۶۹ جایگاه‌های چهار و پنجم را در اختیار دارند.

در حال حاضر ۳۴۴۳ خودپرداز بیت کوین در سراسر جهان وجود دارد؛ به طور متوسط روزانه شش خودپرداز بیت کوین نصب می‌شود 63.06 درصد خودپردازها ارزهای مجازی به شکل یک طرفه و ۳۶,۹۴ درصد آن‌ها به شکل دوطرفه مشغول به کارند.

مزایا رمزارزها

بازدهی مناسب: اگر شخصی مبلغ هزار دلار را در سال ۲۰۱۳ در بیت کوین سرمایه‌گذاری می‌کرد، دارایی او امروز به میزان ۴۰۰ هزار دلار ارزش داشت. همچنین تعدادی از کوین‌های جایگزین (آلت کوین) که به جمع ۱۰ توکن برتر بازار سرمایه راه پیدا کرده‌اند، در برخی ماه‌ها توانسته بودند بیش از ۱۰۰۰ درصد افزایش قیمت را تجربه کنند.

سیال بودن: سرعت و سیالیت مهم‌ترین ویژگی پول‌های دیجیتالی است. زمانی که افراد در دارایی‌هایی همانند یک استارت‌آپ سرمایه‌گذاری می‌کنند، ممکن است پول‌هایشان برای چند سال قفل شود. در این شرایط تا زمانی که کسی سهامشان را خریداری نکند، شرکت به نتیجه نرسد و یا عمومی نشود، در این وضعیت گیر خواهند کرد؛ اما در صورتی که این دارایی‌ها در رمزارزها سرمایه‌گذاری شود، سرمایه‌ها همیشه در جریان خواهد بود.

شفافیت بیت کوین و رمزارزها: بسیاری از رمزارزها نسبت به تعهدات خود شفاف عمل می‌کنند. اکثر آنها توضیحات، اطلاعات و سایر مطالب مربوطه را در یک طرح اولیه که سندی طولانی پیرامون کلیات پروژه و تکنولوژی آن است، ارائه می‌کنند. این اطلاعات معمولاً شامل نقشه راه، اعضای تیم و اغلب اوقات کد آنها می‌شود.

معایب رمزارزها

تیم‌های بدون تجربه کافی: هر رمزارز اساساً یک محصول استارت‌آپی برای حل یک مشکل جدی است. رمزارزها یک موضوع کاملاً جدید و نو هستند. در فضای رمزارزها، تیم‌های کم‌تجربه زیادی وجود دارند که در مقایسه با افراد دارای تجربه و دانش گسترده، دچار کمبود هستند.

مشکلات فنی رمزارزها: با توجه به این که این دارایی‌ها کاملاً دیجیتال هستند، معمولاً با مشکلات فنی مواجه می‌شوید. مثلاً صرافی‌ها و بازارها ممکن است در مواقع شلوغی بسیار کند عمل کنند. در هنگام ازدحام شبکه‌ها، سپرده‌ها و برداشت‌ها غیرفعال می‌شوند. در این مواقع، در صورتی که شما نیاز به فروش و یا جابه‌جایی کوین‌ها داشته باشید، در مقابل صرافی‌ها بی‌دفاع و متضرر خواهید شد.

امنیت: یکی از بزرگ‌ترین معایب رمزارزها، موضوع امنیت آن است. صرافی‌های زیادی تا به حال هک شده‌اند و میلیون‌ها دلار دارایی دیجیتال از بین رفته است. کسانی که کوین‌های خود را در آن صرافی‌ها نگهداری کرده‌اند، تقریباً همه چیز خود را از دست داده‌اند.

رمز ارزها از نگاه قواعد فقه

در بررسی حکم شرعی رمز ارزها در فقه حکومتی پنج قاعده زیر را باید مد نظر قرار داد: قاعده لاضرر و لاضرار در اسلام نفی سیل رعایت مصلحت مسلمین عدالت و مبارزه با ظلم اصل امانتداری در بین این موارد تنها مسائل مهم و ایرادات مترتب بر رمز ارزها می‌توانند مورد دوم و سوم باشند.

قاعده لاضرر و لاضرار فی الاسلام از فقه فردی به طریق اولی به فقه حکومتی وارد می‌شود و بیان می‌کند که در هیچ معامله‌ای طرف یا طرفین نباید از معامله متضرر باشند که در سطح حکومتی و اقتصاد نیز قابل تعمیم است. با توجه به اینکه قیمت بیت کوین و رمز ارزها بهتر از هر کالای دیگری در سطح

جهان با عرضه و تقاضا کنترل و تعیین می شود پس در سطح فردی ضرر نمی تواند متوجه فردی باشد که از قیمت آگاه است و در غیر این صورت شرط غرر در معامله برقرار خواهد شد.

همچنین ضرر عمومی از حضور رمز ارزها برای جامعه قابل اثبات نیست و همان طور که در انتهای مقاله توضیح خواهیم داد رمز ارزها دارای ویژگی هایی هستند که در نظر اسلام پسندیده بوده ولی ارزهای فعلی دنیا فاقد این خصوصیات هستند. از عوامل دیگری که برای باطل بودن معامله با بیت کوین یا حرام بودن آن آورده می شود ادعای ارتباط آن با دشمنان مسلمانان یا امثال آن است که می تواند تحت عنوان قاعده نفی سبیل برای ارائه حکم شرعی له یا علیه رمز ارزها استفاده شود.

قاعده نفی سبیل ناظر بر مسدود کردن امکان تسلط دیگران بر جامعه مسلمین از طریق رمز ارزها است. یکی از محکم ترین پاسخها به این شبهات، قاعده شرعی «البینه علی المدعی» است به عبارت بهتر مدعیان این شبهات تا زمانی که دلیل روشن و دقیقی برای اثبات این ادعا نداشته باشند نباید با استناد به این شبهات حکمی در رد رمز ارزها صادر کنند.

ضمن اینکه طبیعت غیر متمرکز و توزیع شده اغلب شبکه های بلاکچین قابل رصد و مشاهده است. علاوه بر این موارد، مالکیت در بلاکچین به صورت خصوصی است و یک حکومت خارجی به واسطه اینکه رمز ارزها یا استخراج آن در اختیار مردم آن کشور قرار دارد نمی تواند دارای سلطه بر کشور دیگری باشد. همچنین ماهیت اکوسیستم بلاکچین در تشابه با خود شبکه نوعی توزیع شدگی را نشان می دهد که طرف های مختلف حاضر در شبکه گاهای منافع متضادی نیز دارند.

به طور مثال دارندگان رمز ارزها، ماینرها، صرافی رمز ارزها، کیف پول رمز ارزها، توسعه دهندگان بلاکچین همگی طرف های درگیر در اکوسیستمی هستند که هیچ یک بدون حضور حداقلی دیگری قادر به فعالیت نیستند و به طور مثال صرف تسلط بر مخزن کد بیت کوین نمی تواند باعث تسلط بر شبکه بلاکچین بیت کوین شود. در مورد رعایت مصلحت مسلمین هم هیچ دلیل یا ادعای له یا علیه رمز ارزها در تقابل با مصلحت مسلمانان وجود ندارد.

نظر مراجع تقلید درباره حکم رمز ارزها

در سال ۱۳۹۶ استفتائی از برخی مراجع عظام تقلید پیرامون حکم شرعی استفاده از بیت کوین در معاملات، صورت گرفته که نتیجه آن به شرح زیر است: دفتر حضرت آیت الله خامنه ای متذکر شدند که معظم له در این باره اظهار نظری چه به صورت نفی یا اثباتا ندارند. حضرت آیت الله سیستانی اجازه فعالیت مذکور را نمی دهند.

حضرت آیت الله مکارم شیرازی می گوید با توجه به ابهامات، معامله آن اشکال دارد. حضرت آیت الله علوی گرگانی استفاده از آن را منوط به حفظ استقلال کشور و با رعایت نظر مقام معظم رهبری بلامانع دانسته است. حضرت آیت الله وحید خراسانی معتقد است چنانچه در فرآیند خلق آن کار نامشروعی صورت نگیرد و در استفاده از این پول نیز کار نامشروعی صورت نگیرد و بیت کوین در قالب عقد صلح منتقل شود اشکال ندارد.

حضرت آیت الله شبیری زنجانی می گوید اگر اعتبار دریافتی در قبال کار حلال داده شود و بر خلاف قانون نباشد، اشکال شرعی ندارد. حضرت آیت الله نوری همدانی معتقد است مساله مذکور موضوعا مبین نیست. مرحوم حضرت آیت الله هاشمی شاهرودی با توجه به ابهاماتی که این نوع معامله دارد استفاده از آن را جایز نمی دانستند.

از صدر اسلام تا امروز دیدگاه نخبگان دین به مسائل مالی دیدگاه تائید و امضایی بوده است به این معنا که سیستم پولی و مالی موجود در جامعه را پذیرفته و بخش ها مختلف آن را به قوانین دین عرضه کرده و در صورت عدم مغایرت آن را تائید می کرده اند. همچنین با توجه به احکام اسلامی مبنی بر تسلط مسلمان بر مال خویش، باید گفت رمز ارزها و بیت کوین به طور اختصاصی به دلیل ماهیت غیرمتمرکز و همچنین وجود حریم خصوصی باید جایگاه ویژه ای در اسلام داشته باشند.

امانتداری و حفظ و برقراری عدالت و مبارزه با ظلم همواره از آرمان های بنیادگرایانه در شبکه بلاکچین و بیت کوین بوده است و آشتی دادن مفهوم عدالت و ظلم سستی با مالکیت خصوصی اتفاقا از بدیع ترین ساخته های شبکه بلاکچین است که همچنان فعالان مجامع کریپتوکارنسی دنیا در حال تلاش برای

تحقق این آرمان‌ها هستند که موارد متعددی از آن‌ها را می‌توان کمک به جنبش‌های مردمی، تلاش برای حفظ حریم خصوصی در مواردی مثل حذف فایلین در فروش اطلاعات شخصی افراد از آخرین تیم اضافه شده به شرکت و صرافی Coinbase با هشنگ #deleteCoinbase، جنبش Proof Of Keys بر علیه صرافی‌های رمز ارز و صدها مورد مشابه دیگر مشاهده کرد.

به طور کلی نظرات علمای مختلف درباره حکم شرعی کریپتو کارنسی‌ها را می‌توان در سه دسته بدون نظر، مخالف یا موافق با ذکر دلیل و موافق یا مخالف بدون ذکر دلیل طبقه بندی کرد. آنچه که مهم است این است که همان طور که اشاره شد باید به تفکیک حوزه و همچنین با توجه به کارکرد رمز ارزها نسبت به ارائه حکم شرعی در مورد آن‌ها اقدام کرد و صرف اینکه این تکنولوژی را به طور کلی حرام یا حلال اعلام شود چندان منطقی به نظر نمی‌رسد. علاوه بر این لازم است با یک دید منتقدانه و مقایسه‌ای توجه شود که مسائل مشابه مالی چگونه با توجه به این قواعد مدیریت و اعلام حکم شده‌اند به طور مثال آیا در حوزه بانکی، فروش اجناس مانند خودرو، بورس، دلار و استفاده از آن به عنوان ارز خارجی تمامی قواعد فوق در نظر گرفته شده است؟

نتیجه گیری

بیت کوین بازاری با قواعد شناخته شده به مانند آنچه در سهام یا حتی بازار ارز وجود دارد نیست؛ در واقع بیشتر شبیه معامله گری در یک بازار سهام غیرشفاف با دستهای پشت پرده و بازیگران اصلی مخفی و معاملات غیرقابل پیگیری است که پولشویی، فرار مالیاتی، جذابیت برای بازارهای مواد مخدر و قاچاق و ... را با خود دارد مخصوصاً منجر به دور زدن حاکمیت ملی شده و قدرت اقتصادی سیاسی کشور از حاکمیت سلب شده و در اختیار حاکمان کمپانیهای فراملی قرار خواهد گرفت که اگر ساز و کار آن به دست کشور نباشد همانگونه که کارشناسان گفته اند یک خطر ملی را به دنبال خواهد داشت و قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (احزاب ۱۴۱). در هر حال اگر روزی پول الکترونیکی با ساز و کاری ابداع شود که این احتمال غرر، خطر و مجهول بودن را نداشته باشد و با حمایت بانک مرکزی و پشتوانه ملی باشد چون «موضوع» آن تغییر کرده حکم هم روی همین موضوع جدید می‌رود و فقها بحث دیگری خواهند داشت. اما تا کنون شاهدیم کارشناسان بانک مرکزی نسبت به بیت کوین هشدار داده اند. لازم است کسانی که تمایل ورود به معامله با ارزهای مجازی دارند، جوانب مسئله را در نظر بگیرند و تا زمانی که تکلیف آن‌ها روشن نشده و فتوای صریح فقهی مبنی بر صحت آن صادر نشده و قانون هم مجوز آن را نداده است، از انجام آن خودداری کنند و مال خود را با حرام آمیخته نسازند. در عصر ارتباطات زندگی می‌کنیم، دورانی که با تبادل اطلاعات، می‌توان درآمدهای زیادی به دست آورد و یا ضرر و زیان فراوانی را به افراد وارد نمود. قطعاً توجه به جوانب کارهایی که در فضای دیجیتال انجام می‌شود می‌تواند ما را با ماهیت آن آشنا کند و به تبع آن حکم شرعی آن را نیز روشن نماید. اگر اقتصاد کشور را بر اساس آنچه کارشناسان اقتصادی می‌گویند با پولشویی‌ها و دور زدن حق حاکمیت به خطر بیندازد از نظر شرع بدیهی است که دارای اشکال است. پول ملی توسط بانک مرکزی هر کشور یا منطقه منتشر می‌شود و دارای اعتبار است،

مراجع

۱. بررسی و نقد نظریات برخی از اندیشمندان اسلامی، درباره ماهیت پول، برگرفته از: پایگاه اطلاع رسانی، حوزه نت
۲. پول الکترونیکی و برخی موضوعات قانونی آن، بانک ملی ایران، نشریه شماره ۱۰۷، اسفند ۱۳۸۳
۳. تجارت الکترونیکی و پول الکترونیکی و تاثیر آن بر بانکها، ماهنامه تخصصی آی تی (عصر فناوری اطلاعات) شماره ۳۰
۴. قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲
۵. قانون جرایم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸
۶. باقر قدیری اصل، پول، مرکز نشر سپهر

۷. گلاین دیوید (david glynn) تاریخچه پول از زمان معاصر تا کنون
۸. محمد سلطانی و حمید اسدی، (ماهیت حقوقی پرداخت در پول الکترونیک)، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره ۱۶ سال ۱۳۹۴
۹. میثم سید حسینی و میثم دعایی، (بیت کوین، نخستین پول مجازی)، ماهنامه بورس، شماره ۱۱۵ سال ۱۳۹۳
۱۰. محمد سلیمانی پور و همکاران، (بررسی فقهی پول مجازی)، فصلنامه تحقیقات مالی اسلامی شماره ۱۲ سال ۱۳۹۶
۱۱. رضا میرزاخانی، بیت کوین و ماهیت مالی و فقهی پول مجازی، مرکز پژوهش و توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار سال ۱۳۹۶
۱۲. سند الزامات و ضوابط فعالیت در حوزه رمز ارزها در کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، معاونت فناوری های نوین سال ۱۳۹۷
۱۳. محمد اسماعیل توسلی، بررسی و نقد نظریات برخی از اندیشه وران اسلامی درباره ماهیت پول، مجله اقتصاد اسلامی، شماره ۱۹ سال ۱۳۸۴
۱۴. محمد اسماعیل توسلی، تحلیل ماهیت پول، مجله اقتصاد اسلامی، شماره ۴۸ سال ۱۳۹۱
۱۵. ابراهیم عبدی پور، تحلیل حقوقی ماهیت پول الکترونیک، مجله مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۱۶ سال ۱۳۸۹
۱۶. شیخ مرتضی انصاری، مکاسب المحرمه، نشر قم، منشورات دار الذخائر